

Религиозните култове и лъжестарчеството в Америка

Господи Иисусе Христе, помилуй мя, грешнаго!

Преосвещенейший Владико Хризостоме, благослови!

Ваши Преосвещения, епископ Фотий и епископ Авксентий, Ваше високопреподобие отче Акакие, преподобни майко игумения Елисавета и майко Киприана, Ваши благоговейства, отци, братя и сестри в Христа,

Още от самото начало ще поискам от вас прошка, защото е възможно някой от вас да се почувствува обиден, още преди да съм свършил. Майка ми веднъж ми каза: «Не ти е трудно да говориш, но ти е много трудно да бъдеш тактичен». Имайте предвид, че ще говоря за поведението и менталността на лъжестарчеството изобщо, а не на определена личност. От друга страна, това, за което ще говоря, не е измислица.

Както всички хора, аз не знам нищо от само себе си, но черпя знанията си от своя собствен опит. Ето защо, с изключение на онова, което знам от личен опит, всичко, за което днес ще говоря, е заето от чуждия опит. Списъкът на моите благодетели и учители е дълъг и става все по-дълъг. Някои от тях присъствуват тук, други — не. И единствено възложената ми задача и послушанието бяха причина да подготвя този материал, тъй като иначе не бих ви предложил такава тема.

Имам и други уговорки — подходът ми се обуславя от чисто американско гледище и от положението ми на мирянин, чийто поглед към Църквата е откъм западната страна на иконостаса¹. Моят поглед е отдолу нагоре и от най-задната част на църквата, докато онези от вас, които са от вътрешната страна на иконостаса, виждат нещата по съвсем различен начин. Обхватът и опитът от тези две страни са твърде различни. Най-накрая, вие може би вече знаете всичко, което ще кажа.

На всички е известно, че Америка е страна, където има множество култове, организирани най-вече в религиозни общности. Социолозите на религията сочат, че са им известни около 2000 действащи или действували някога секти, повечето от които са малки или разпространени на ограничени места или райони. От известните и в Америка, и в света, най-лесно идва на ума култа «Народен храм», известен също като «култа на Джим Джоунс» или «култа от Джоунстаун», който може да се нарече съвременен прототип или икона на всички култове и секти. Повече от 900 от тези хора загинаха през 1979 г., следвайки наставниците си като леминги², които се хвърлят след водачите си в океанската бездна и погиват там. Това е много поучителен случай. Без съмнение си спомняте, че секретар и помощник на Джим Джоунс беше дъщерята на гръцки православен свещеник. От култовете, които действуват днес, са ви известни «църквата на сциентологията», «мунитите»; това са може би двата най-известни, най-огромни и най-добре организирани и, трябва да добавим, най-богати култа. Дейвид Кореш и клонът Давидовци и днес са в новините, дори в повечето случаи посмъртно.

Както знаете, думата «култ» произлиза от латинската дума *cultus*, която означава «поклонение» или «привързаност». Според това определение нашето поклонение на Светата и Неразделна Троица и на Богочовека Христа е също култ, както и почитането на Пресветата Богородица заедно със светците на Църквата.

¹ Авторът не беше ръкоположен за свещеник по време на написването на този текст. — Бел. прев.

² Леминги, сем. *Cricetidae*, гризачи, тясно свързани — полевките и полските мишки. Живеят в открити тревисти местности или северните умерени и арктически райони на тундрата. Размерът им е 8-13 см. на дължина и тежат по-малко от килограм. Козината им е червеникава или сивкава на гърба, а отдолу е по-светла, а опашката — къса. Не е истина легендата, че лемингите доброволно се събират, за самоубийствен поход в морето, където те се удавят. Лемингите периодически мигрират от родните си територии, в случай, че храната им стане недостатъчна. Те плуват през потоци и реки за да намерят място за препитание; понякога, обаче, лемингите се опитват да преплуват водни басейни, чиято широчина е твърде голяма. В такива случаи се наблюдават масови удавяния на леминги. — Б. пр.

Тази беседа е насочена към гибелните култове и, в частност, към менталността и поведението, определяни от тях. Беседата ми е насочена също така към култовото поведение в православните църкви и сред православните свещенослужители. Тъй като култовото поведение е станало неизменна черта на американския живот, както в религията така и в нейните сурогати, то е привлякло особеното внимание на изследователите на човешкото поведение.

Тук е нужно да отворим скоби, за да се занимаем възможно най-накратко с научната страна на въпроса. Науката не е нищо повече от систематично натрупани наблюдения върху достъпни за сетивата ни явления. Науката не е по-недостъпна за непосветените, нито по-демонична, от простото броене на бобени зърна и трупането им в различни купчини по силата на някаква логика, и послешното преброяване на зърната във всяка купчина. Науката е знание. Знанието може да се употреби за добро или за зло. Да не обвиняваме знанието за това, което зли хора вършат с негова помощ. Ако е нужно обвинение, нека го отправим към онези учени, които безсъвместно простират познанията си във философски или религиозни области, които далеч не принадлежат на тяхното научно поле. Защото благодарение на знанието, което сме придобили системно и познали чрез опита, ние стоим на тротоара и не преминаваме, докато отсреща не светне зелено, или пък умеем да връзваме обувките си. Тези от вас, които са дошли тук по някакъв друг начин, а не ходейки пешком, са доверили живота си на човешката наука.

За разлика от експерименталната наука, научното занимание с наблюдения върху култовете е анекдотично³, описателно, наблюдаващо.

Нашата беседа върху поведението при култовете има две страни: 1) това, което характеризира даден култ изобщо и 2) това, което характеризира култовото поведение в православните църкви, макар последното да е изцяло следствие от първото.

Следва изброяване на наблюдаваните черти на култовото поведение. Тези черти описват модалните, т.е. най-обичайните свойства на култовата личност. Въпреки това трябва да отличаваме породените от такова поведение култове от онези култове, които са породени от последователите на силни и понякога действително благодатни православни наставници (старци). В първия случай лъжестарецът сам по себе си е достоен за осъждане и представлява огромна духовна заплаха за себе си и за хората, които привлича; във втория случай пък благодатните иначе религиозни наставници са достойни за осъждане тогава, когато позволят другите да си направят от тях култова личност.

Лъжестарците и култовото поведение имат следните особености:

1. Най-често срещаната особеност, характерна за лъжестареца е отявленото и ненаситно желание да управляват, което стига дори до принуда, да управлява всичко — в частност, разбира се, човеците, възрастни или деца, а също и парите, имотите, животните, автомобилите, играчките, времето, обществото и всички останали. Един или няколко лъжестарци, обаче, могат да упражняват контрол само в пределите на тяхната сила и влиятелност, а обикновено те се простират единствено до границите на култа. Огромната нужда да управляват идва от жаждата за власт. Властта привлича огромни изкушения; оттук идва и опасността за култовата личност, нещо, което тя самата обикновено не разбира. Независимо от това колко човеколюбив или боголюбив може да изглежда или да смята себе си човек, неговото поведение си остава култово.

2. **Неотстъпният, системно, открито проявяваният гняв е белег за култова менталност.** Употребата на гнева, понякога небрежна, а понякога нарочна, е свързана и — останалите страсти, най-вече — плътските страсти, и трудно се поддава на контрол. Култовата личност не търпи нищо, което не подлежи на контрол от нейна страна и от присъствието на неща, които тя не може да подчини на своя контрол, нейното вътрешно раздражение се проявява в гняв. Разбира се, гневът е първичното и, то се знае, най-примитивното оръдие за подчиняване. Особено примитивно е то, когато става дума за християни. Св. ап. Яков ни учи как да се отнасяме към гнева: «защото човешкият гняв не върши Божията правда» (Иак. 1:20).

³ Нужно е обяснение на тази употреба.

Гневливият човек често пъти се заблуждава да търси убежище в самоугодливото претълкуване на праведния гняв.

3. Поддържането и разпространението на определено учение, формулирано и разтълкувано самолично от лъжестареца. Култовата личност казва — предавам това със свои думи — «единствено аз обладавам действителната пълнота на истината; аз притежавам истина, която ще те доведе до най-добрата ти съдба. Притежавам истината или истинно обяснение на истината, което не можеш да получиш от другаде. Единствено аз мога да разтълкувам правилно това учение. Всички останали са самозванци или отстъпници или най-малкото много по-нисши от мен, дори ако са съгласни с мен, и аз имам пълното право на власт над тях.» Характерно за култовата личност е **вечното самооправдание**. Тези черти ние приписваме, между другото, на отделни лъжестарци, а не на техните последователи.

4. Подчинена на дотук споменатите е определена **жажда за пари**. Парите, както ви е известно, са еднозначни — властта и контрола. Винаги трябва да имаме предвид, че и «лошите» и «добрите» култове се крепят върху паричната икономика. «Църквата на сциентологията» и «империята на Мун» са изключително умни, лукави и агресивни в тази насока. Един мой познат беше помолен да дари огромна сума за отпечатването на книга, при което му бе «опростено прегрешението» спрямо някакво правило на култа, в неговия случай — просто независимото му мислене. Този култ, в частност и не просто случайно, се самоопределяше като «православен».

5. Незачитане, унижаване, охулване, пренебрегване и покровителствуване разумността на последователите, създаване и/или експлоатиране на съмнението към себе си. Успехът на лъжестареца зависи от две неща: 1) убеждаване на хората, че техният собствен разум е недостатъчен, неадекватен или просто заблуден и 2) намиране на неуверени, емоционално бедни хора, търсещи сигурност. Тук може да се включи явлението известно като «разрушаване на „аз“-а», което има широко приложение в екстремни ситуации, например разпит на военнопленници, промиване на мозъка, сензорна депривация и индуциран стрес. «Твоите водачи са те изоставили, и т. п., твоите приятели вече не ги е грижа за тебе. Твоите приятели са се отказали от тебе. Аз съм този, който наистина се грижи за тебе и съм единственият». Или, в някои православни среди: «Бедният, той наистина доста е позатънал. Не знае нищо, нищо. При мен трябваше да дойдеш, аз щях да ти дам правилния отговор. Нямаме какво да крием един от другия». лъжестарецът, впрочем, обикновено определя всички свои съперници за хора с промити мозъци, невежи или духовно по-бедни от него, често пъти само намеква за това.

Ще побързам да добавя, че разрушаването на «аз»-а по определение е едно напълно извратено действие, противно на християнския подвиг на послушанието. Разрушаването на «аз»-а и «пречупването на волята», този крайгъглен камък на монашеския живот, са идейно и на практика противоположни едно на друго.

В духовния живот на православния християнин доброволното подчинение е основа, същностен елемент на «пречупването на волята», единствено когато то е поставено в контекста на пълнотата на Свещеното Предание, докато разрушаването на «аз»-а при култовете, — това е съвременният термин — е във висша степен принудително и разчовечащо, и разрушително за самата човешка душа.

6. Лъжестарецът дръзко си присвоява авторитет и власт, които **нямат основание в общоприетата реалност**. лъжестарецът счита или чувства заплаха, или изпитва ревност в присъствието на всеки друг **авторитет** и би положил много усилия, за да **провали, злепостави или просто пренебрегне другия авторитет**. лъжестарецът, както вече разбирате, може да има колеги, но **не и равни на себе си приятели**. Култовата личност не търпи истинска близост или равенство.

7. Лъжестарците искат да **изолират** своите поклонници, така че техните източници на информация да бъдат все повече и повече ограничени от първия. «Ако имате въпроси за каквото и да е, идвайте при мен за правилните отговори. Отбягвайте ония невежи. Тях не ги е грижа за вас като мене». Това съответствува на ненаситната потребност на лъжестареца за

власт и контрол над другите. Джим Джоунс пресели хората си най-накрая в Южна Америка, така че те не само да се чувствуват, но и реално да зависят от него във всичко, включително и във всекидневното си препитание. При това, обаче, той им каза, че ги отдалечава от гибелни влияния.

8. Манипулация на семейни и други емоционално обвързващи ситуации чрез посяване на недоверие при трудни семейни преживявания, при което лъжестарецът се стреми не да нормализира положението, но да го изучи и да се възползува от него. Така той ще предложи или насърчи развода, ако в отношенията между съпрузите се появи дори малка пукнатинка.

9. Манипулация на всички последователи, внимателно разчетена употреба на дезинформация, търсене на уязвимата личност и точната нейна слабост, всяване на съмнение относно останалите последователи, противопоставяне на един сегмент срещу други по логиката и семантиката на Алиса пред кривото огледало.

10. Лъжестарецът, с други думи, търси да направи слаби своите последователи, да ги подчини на волята си и да ги лиши от собствената им воля, да ги превърне в лишени от разум автомати, кукли в ръцете на кукловод, жертва в ръцете на Кашпировски, чрез разнообразни преднамерени техники и да усилва техните чувства за собствена недостатъчност и зависимост от него, да изгради своя собствен «Аз» за сметка на онези, които го следват и подкрепят, и всичко това под предлог на **послушание — тази изключително похвална добродетел, с която твърде много се злоупотребява**. Изпадащият в крайности лъжестарец може да настоява неговите последователи да ядат котешки изпражнения — нещо, което всеки внимателен последовател би отказал. Истинският християнски духовен наставник търси да укрепи в Христа тези, които го следват и са му доверили душите си; той търси да изгради в тях чувството за християнска идентичност, така че те да могат да вземат **независими, свободни и отговорни решения според повелите на съвестта си и любовта към Бога**.

11. Лъжестарецът е безчувствен и има пренебрежително и негрижовно отношение към своите последователи, ала е ревностен, когато защитава своите собствени изгоди. **А към онези, които го напускат той проявява открито презрение** и е склонен да наказва, да си служи със **сарказъм, подлост и дори отмъстителност**.

12. След като очерни и подчини всеки свой последовател, лъжестарецът нагло си присвоява по силата на това властта да взема всички решения, като по такъв начин успешно лишават хората си от упражняването на какъвто и да е свободен избор. Свободният избор, както знаем, е съществен за нашата способност да избираме добродетелта пред порока, оттук — свободата да избираме спасението и Царството небесно пред греха. Лъжестарецът, макар и не всеки, проявява повечето от тези свои особености не след дълго.

В такъв случай дали съществува или дали е съществувало нещо, което може да наречем православен култ с пагубни духовни последици за своите последователи? Очевидно отговорът е положителен.

Първото предупреждение бе дадено на християните от св. ап. Павел в първото му послание до коринтските християни: «Защото узнах от домашните на Хлоя за вас, братя мои, че помежду ви имало раздори. А това казвам, защото един от вас дума: „аз съм Павлов“, друг: „аз пък — Аполосов“, трети: „аз съм Кифин“, а друг: „аз пък — Христов“. Нима Христос се е разделил? нима Павел биде разпнат за вас? или в име Павлово се кръстихте?» (1:11-13). «Понеже сте още плътски. И наистина, щом има помежду ви завист, раздори и разногласия, не сте ли плътски и не постъпвате ли по човешки? Защото, щом един говори: „аз съм Павлов“, а друг: „аз съм Аполосов“, не сте ли плътски? (1 Кор. 3:3-4).

Преди това пророк Амос казва: «Защото тъй казва Господ на дома Израилев: потърсете Ме — и ще бъдете живи. Не търсете Ветил, не ходете в Галгал и за Вирсавия не пътувайте, защото цял Галгал ще отиде в плен, и Ветил ще се обърне на нищо. Потърсете Господа — и ще бъдете живи» (4:4-6).

Пораженията на култовете са следните:

1. За поклонниците на култовата личност — култът разяжда или руши свободата или въображаемата свобода на избора, унищожава отговорността за самоопределяне, разрушава

доверието в собствените мисли, разяжда или руши личността изцяло. Това е пълната противоположност на *теосис*-а, тъй като се съсредоточава върху човешката култова фигура, а не върху Христа. Личността, разбира се, е видимата страна на човешката душа. Но дори един християнски култ може да бъде душепагубен.

2. За култовата личност поражението е духовна прелест или *плани* (гр.).

Ние твърде често забелязваме единствено вредата от даден култ, която получават неговите членове, които възприемаме като жертви, но култът е пагубен и самия негов «старец». Тази пагубност се определя от гордостта, чувството за безпогрешност, която прави лъжестареца уязвим за много други изкушения, насърчава го да счита себе си за **съвършен**, за **критерий за православност и мерило**, по което всички останали трябва да измерват себе си.

Ние сме надарени от Твореца с вътрешната нравствена свобода да правим свой избор. Св. Писание ни съветва: «не бивайте като кон, като неразумна мъска», т.е. муле, «чиито челюсти трябва да се обуздават, за да ти се покоряват». (Пс. 31:9).

Ние никога не ще се отървем от тази свобода, не ще избягаме от нея, понеже тя е част от нашето тварно естество, която не можем да отделим от себе си, дори ако се подложим на най-сурово послушничество. Разказът за «пъна-старец» е поучителен в тази връзка — наставленият твърде разумно предпочел да постави един пън и да проси благословение, целувайки ръкава на расото на своя покоен старец. Добродетелта на послушанието зависи от тази неизкоренима свобода да правим друг избор, вместо да проявяваме послушание. Правилният «култ» задействува и използва тази вътрешна свобода, чрез която ние можем да достигнем съвършенство в добродетелта и богоподобие (теосис). Пагубният култ не търпи подобна свобода.

Истинското старчество или християнското наставничество са от Бога. Старец и ученик, енорийски свещеник и каещ се християнин, игумен и послушник, всички се намират под синергично действащия невидим омофор на Христа, Великия Архиерей.

Разумът е друг елемент на нашето тварно естество. Никой от нас не се нуждае Декарт да му каже, че съществува, защото мисли. Това, че ние мислим, знаем и помним е просто непосредствено знание. Бях на двадесет и седем години, когато за пръв път чух за Декарт. Ала никога преди това не ми е идвало на ум да се усъмня в собственото си съществуване или в основната си способност да мисля. Разумът не е елемент на естеството ни, който можем да изключим, пренебрегнем или премахнем. В посланието си до Римляните св. ап. Павел казва: «... преобразявайте се чрез обновения ваш ум, та да познавате от опит, коя е благата, угодна и съвършена воля Божия» (12:2). Всъщност всеки вид изразяване или усвояване на каквото и да е знание, включително на нашето знание за християнския живот и учение, зависи едновременно от мислителната ни способност и от правилното мислене на светите отци, изложили за нас нашата вяра.

Защо споменавам тези елементи на нашето тварно естество пред вас, слушатели мои? Навярно защото не винаги със сигурност помните, че ние имаме едно и също тварно естество, с еднакво присъщи нему свобода и разум.

Да бъдеш член на даден култ е чисто умствено явление, което е лишено от реалност извън умствената област. «Човек е това, за което се мисли» — човек може да смята себе си за свързан, без фактически да бъде свързан. Волята е това, което кара човек да приеме за себе си даден култ. Този акт на волята е по някакъв начин вкоренен в емоционалността, която действа в съюз с разума.

Кой е податлив на култ? Наблюдаващият онези, които се съгласяват да приемат даден култ, забелязва, че почти сигурно индивидът има емоционална и/или интелектуална потребност, която не е удовлетворена, някаква лична празнота. Споменаването на емоционалните потребности често пъти кара християнските богослови да се понамръщят, но тъкмо в тези потребности е ключът към разбирането на това защо култовете са толкова привлекателни за някои хора. Този акт на ума не е свързан с религиозната вяра, защото човек винаги решава сам дали да вярва или да не вярва, какво да приеме и какво — не. Понякога е обезсърчаващо да разберем колко много предполагаеми религиозни решения се вземат под налягането

единствено на емоциите и без ръководещото влияние на разума и познанието. Понякога е обезсърчавашо да разберем колко решения вземат свещенослужителите, отговорни пред и за Църквата, въз основа на емоциите.

Казано е, че природата се ужасява от празното пространство. Човекът, който няма нищо, търси нещо, както празният стомах плаче за храна. Домакинята с кухня се нуждае от пещ. Семейството с дом се нуждае от обзавеждане. Човекът, притежаващ гараж, желае там да има нещо. (Този с гаража наистина ще го напълни, ако не го наблюдават, същото ще стори и домакинята с шкафа). Но това говори нещо и за материалните блага на Америка.

Същото може да се каже и за празната душа или ум. Там, където има празнота, нещо трябва да дойде и да я изпълни. Душата понякога е като дреха, направена по поръчка, с много джобове, които трябва да се напълнят. Америка е една огромна и материално богата страна; ето защо не трябва да ни изненадва това, че душевните джобове на твърде много американци са изпълнени с нагон за власт и материални удоволствия. Но на богословите е известна неопровержимата истина, че човешката душа е духовна и, следователно, жадува за духовното. Когато душата на един човек е значително лишена, лишена най-вече от обич, или с други думи, когато човек чувства много силна душевна болка или ужасните страдания на душевната празнота, тогава той по-скоро би предпочел всякакъв вид отпадък пред адската болка, причинявана от екзистенциалната самота. При такова крайно напрежение почти всяко нематериално преживяване ще му даде облекчение. Някакво структуриране на собствения живот, някакво чувство на взаимни преживявания с другите, някакво уважение или обич или дори просто внимание от страна на другите, някакво върховно или метафизично преживяване, или поне наглед такова, някакво облекчаване на подавящата тревожност от безсмисленото съществуване — всичко това прави човека податлив на влиянието на култовете.

Един американски свещеник от традиционалистична юрисдикция, когото повечето от вас познават или поне са чували за него, често пъти говори с видим сарказъм за хуманистичното явление, наречено «да имаш добро самочувствие». Очевидно е колко много усилия се хвърлят днес с хуманната цел да се помогне на хората «да имат добро самочувствие». Доброто самочувствие има няколко особености, които включват, ала не се ограничават с: 1) усещане или чувство за компетентност, породено от опита да показваш компетентност и 2) чувството, че си приет от равните на себе си, че ако не си винаги обичан, поне си достоен да бъдеш обичан, което от своя страна произлиза от чувството за компетентност или за лично достойнство.

От друга страна, хората, които твърде забележимо и често пъти са болезнено лишени от добро самочувствие, много страдат от тревожност и самота, депресирани са, до известна степен са дисфункционални, имат големи трудности в установяването на някаква насока в живота си, не използват дарбите, които притежават. Това, което е особено важно за днешната беседа, е фактът, че членовете на култове почти никога не са имали добро самочувствие. По силата на това те са живи мишени за лъжестарците. Те чувствуват в себе си празнота и липса на обич. Те са емоционално силно раними от всеки, който е самоуверен и изглежда силна личност с програма, способна да даде на човека по-добро самочувствие, измествайки неговата несигурност. Човек се чувства много добре, когато има добро самочувствие. Не е ли това просто една самоувереност? Със сигурност не е само това, но определено е самоувереност.

Надявам се, че успех да ви изясня абсолютната критическа важност на запълването на празните джобове на човешките души, която е поверена на вашите грижи с пълнотата на православно-християнския опит, учение и духовност, с любов в Христа; ако това е така, тогава вие вече знаете как да пазите вашите чедра от култовете и култовата менталност. Пълнотата на християнския опит започва от християнската любов, не е ли така? Стига да не желаете да спорите със св. ап. Павел, вие знаете в сърцата си, че единствено любовта никога не отпада. Знаете в сърцата си, че всичко останало отпада, ала любовта — никога. Това знаете от собствен опит. Знаете, че единствено кроткият отговор сразява гнева. Знаете, че подхвърлената или пренебрежителна забележка по чужд адрес не говори за любов. В такъв случай знаете, че на този ваш енорияш, който явно и болезнено страда от понижено самочувствие, мо-

жете сигурно и единствено да помогнете чрез изливането на християнска любов, чрез оказването на любов. Каквото и друго да опитвате, в крайна сметка единствено любовта е тази, която не отпада.

Тогава ще видите, че пастирските грижи за поверените вам души, с пълно уважение към техния собствен разум, тяхната лична свобода за нравствен избор, е бreme, непосилно за обикновените човешки способности; тогава ще ви е нужно смирението да осъзнаете абсолютната необходимост на Божията благодат за осъществяването на всичко това. Ако разберете всичко това и постъпвате по този начин, тогава вие ще бъдете истински пастири. Ако смятате любовта за нещо, което дължите на другите (а не на себе си), тогава ще знаете как да дарите любов и на този страдащ ваш служител, който има лошо самочувствие. Да се твърди, че единствено грехът е причина за лошо самочувствие е, няма съмнение, опростенчество, изопачаване и следователно — подвеждане. Ние, които живеем водим християнския си живот от западната страна на иконостаса, като цяло откликваме доста положително на такива пастири, които разбират действителната християнска любов. Като цяло ние, средните пасоми, не се нуждаем нито откликваме добре на овчарските кучета, които умеят единствено да лаят и да тичат много, да хапят и се нахвърлят, или да ни следват по петите. Овчарските кучета водят чрез страх и заплахи. Пастирите управляват стадото с любеща загриженост. Затова, отнасяйте се към нас с любов, като предлагате на нашия разум всяко наставление, от което се нуждаем, така че собствената ни воля чрез любовта да се устреми към по-добър християнски живот.

Нека тук се занимаем малко повече с въпроса на ефективното пастирство, тъй като доброто пастирство е противоположно за избора на култ и култова личност.

Първото нещо, което е от първостепенна важност, е доверието, простото човешко доверие. Какво изгражда доверието? Надеждността при всички обстоятелства, особено при трудности. Без доверие никой свещеник или духовен наставник не може да има успех.

Ще трябва да ни опознаете, да ни познавате на личностно равнище, а това несъмнено е досадно и отнема време, понеже ние постоянно се променяме. Ще трябва да ни показвате търпението, към което ни приучвате и прошката, която трябва да даваме, изобщо ще трябва да ни бъдете пример във всичко. Ще трябва да бъдете добри християни и да съдите за всички нас еднакво. Вашето отношение към нас трябва да е това на добрия християнин, т.е. Да се отнасяте към нас така, както желаете да се отнасят към вас.

Преди много години човек на име Маршъл МакКлахън изпълни вестниците с твърдението си «Медиумът е посланието». — това той искаше да каже, че начинът и средствата, използвани за предаването на дадено послание упражняват силно влияние, независимо от това дали последното е било истинско. — две думи, православното християнство се разбира единствено посредством личността на наставляващия в него. Енорийският свещеник става цялата Православна Църква и така ще гледат на него всички — неговите енорияши и всеки друг, който го среща или говори с него.

Тук е уместно да споделя — вас един съвет на стареца Паисий, светогорски отшелник: «Проповедта няма такова влияние върху хората. Днешните хора чуват много неща. Свещеникът трябва да върви по друг път, по който ще придобие духовни плодове, а именно: старайте се — всички сили да станете добър свещеник, като работите над себе си. Тогава ще видите, че Вашите енорияши ще започнат да стават по-добри хора, без дори да напрягате сили за това. Затова си заслужава да се трудите усърдно над самите себе си. Този тих труд е труд и над Вашите ближни».

Старецът продължава мислите си, предлагайки на свещениците да работят над своите души, да изкореняват недостатъците си, да постят, да бдят и т. н. Когато хората видят всичко това, сами ще започнат да следват примера им скоро.

Ако си правите свои лични планове, в началото те може да останат скрити, но в края на краищата те ще станат явни. Ако сте се държали открито и прямо — Вашите енорияши, този Ваши лични планове няма да изненадат никого, нито ще подкопаят нужното доверие към Вас. Ако, от друга страна, сте запазили далеч от очите им вашите приоритети, особено тези, които

обслужват лично Вас, то когато личните Ви планове се явят на повърхността, те ще разстроят начина, по който хората Ви възприемат, при което доверието ще бъде опасно разядено.

Винаги и във всички случаи казвайте цялата истина. Откритостта, заедно с нейните определители — любовта и любезността, нямат заместител. Прекърши ли се веднъж доверието поради някакво дребно лицемерие, неговото възстановяване става невъзможно. А когато липсва доверие, свещеническото служение се проваля.

Считайте ни за себеподобни човеци. Образовайте нас, невежите, с нежност и кротост. Ако ни наставлявате достатъчно любвеобилно, т.е. кротко, а не гневно, тогава ще избледнее привлекателността на култовете извън Православието, ние ще сме добре въоръжени срещу тях, а вие отчасти ще бъдете предпазени от опасността да развиете култистка менталност.

Всички вие отблизо познавате Платоновия «Закон на асимилацията». Ако ли не, тук не е уместно да признавате това. Казано най-просто, това означава, че ние знаем и ставаме това, което усвояваме чрез опита. Именно в нашето детство и годините на формирането ни като хора ние сме най-податливи на усвоеното чрез опита. Ако получаваме обич и ни наставляват кротко, клончето ще се привие и дървото ще притежава наклонност към обич и познания. Ако отношението към нас е изпълнено с гняв, презрение, недоверие, оскърбления и пренебрежение, тогава дърветата на нашите души ще се изкривят и ще израстат криви. Премъдрият Соломон ни съветва да възпитаваме детето в пътя, по който то трябва да върви и когато порасне, то няма изостави този път. Твърде често тази мисъл се разбира, че за да расте, детето трябва да бъде наказвано. Този оразмерен възглед върху възпитанието е сериозно изопачен. Да възпитавах едно дете в пътя, по който то трябва да върви неизменно, включва дисциплина, напътствия и обучение в християнската вяра. Но фиданките и дърветата се отглеждат с безгранична любов, огромно внимание, безкрайно търпение, неуморна грижа.

Ние научаваме кои сме посредством отношенията на околните към нас. Научаваме, че можем да бъдем обичани, ако някой се отнася към нас с обич. Научаваме, че сме грешници, ако някой ни обясни какво е грях. Научаваме, че сме изкупени и че можем да бъдем изкупени, ако някой ни възлюби дотолкова, че да ни каже как Бог тъй възлюби света, че изпрати при нас Своя възлюбен Син. Дори страданието и носенето на кръста могат да бъдат преподадени ласкаво.

Не ни е чуждо нищо човешко и затова ние реагираме като човеци. Ако аз неочаквано скоча върху крака ви, вие ще реагирате. Ако сторя същото три пъти, ще трепнете, когато ме видите, че идвам; ще се уплашите, ще заемете отбранително положение и изобщо няма да се откриете, за да се учите от мен. Разбирате, за какво е дума тук. Това, което преживяваме от околните е причина за нашите собствени реакции и отношение спрямо тях, от което изводът, че трябва да постъпвате така, че у хората, за които отговаряте пред Всесилния Бог, да се прояви най-доброто, а не най-лошото. Свещенослужителите веднага бързат да цитират св. ап. Павел: «Покорявайте се на наставниците си и бъдете послушни» (Евр. 13:17). Но много рядко чуваме втората част от това наставление — че тези наставници са «длъжни да отговарят» за нас. Трябва да сме реалисти и да кажем още, че ние, пасомите, правилно или не, честно или не, но все пак очакваме от семейството на свещеника нещо поне в малко по-малка степен подобно на това, което очакваме от самия него.

Нека обобщя накратко, вашата свещеническа задача е да ни обгрижвате с любов, да ни отклонявате от всяка опасност и напътвате към всяка добродетел чрез вашия неизменен пример. Постъпвайки така, вие ни опазвате от култовата опустошителност като на първо място запазвате себе си от нея, а сетне и нас — чрез вашия пастирски подход.

Погледнато откъм нашата страна на иконостаса, ние вече имаме предостатъчно предупреждения за това как да вземаме решения, кога и кого да следваме. В това ние разчитаме на своя разум, понякога може би повече, отколкото бихте желали вие, ала това е нещо, без което не можем. Ние разчитаме на молитвата и на онова, което знаем за православното християнство. Не се тревожете от това, че някои от нас наистина се стремят да бъдат благочестиви; напротив — радвайте се. Свещеното Писание ни учи: «изпитвайте духовете, дали са от Бога» (1 Ин. 4:1), и ето, ние търсим да видим, дали във вашето видимо сърце, във вашия разум и

сред вашите следовници има любов, радост, мир, кротост, любезност, вяра и т.н. Ето какво наставление ни дава св. Йоан Лествичник в своята «Лествица»: «Когато ние, подбуждани от смирение, желаем да се покорим заради Господа, и да поверим без съмнение нашето спасение другиму, то още преди встъпването ни на този път, ако имаме поне малко проницателност и разсъдливост, трябва да разглеждаме, да изпитваме и, така да се каже, да изкусим този кормчия, за да не попаднем вместо на кормчия — на прост гребец, вместо на лекар — на болен, вместо на безстрастен — на обладаван от страсти човек, вместо в пристанище — в морската бездна и по такъв начин не намерим сигурна гибел» (4:6).

Възможно е дори да спасим някого от това да стане култова личност, като откажем да го следваме. Всеки, който има опит — култовете, ще разбере това без допълнителни обяснения.

Преди няколко дни при мен дойде моят внук, момче на шест и половина години, и ние отидохме да се поразходим. Точно пред вратата той каза: «дядо, когато умреш, ти все още ще имаш мене, а пък аз — тебе, защото любовта никога не умира». В началото човек просто си казва: «Не е ли това мило?» Ала тогава се замисля колко дълбока е простотата на тези думи, които са истински образец за християнски живот, особено за живота в енорията. Можете ли да си представите по-добри отношения между вярващите в една енория, от тези, в чиято основа стои тази проста мисъл?

Утешително е да мислим, как тази проста, но дълбока любов ще покрие множество наши грехове! (срв. 1 Петр. 4:8)

Господи, Иисусе Христе, Сине Божий, помилуй мя, грешнаго!